

34. Ницше Ф. Сумерки идолов, или Как философствуют молотом // Ницше Ф. Сочинения: В 2-х томах. – Москва, 1990. – Т. 2.
35. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Книжка для всіх і для кожного // Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Жадання влади. – К., 1993.
36. Павличко С. Філософські поеми Івана Франка “Смерть Каїна”, “Похорон”, “Мойсей” і європейський романтизм // Павличко С. Теорія літератури. – К., 2002.
37. Паперно И. Самоубийство как культурный институт. – Москва, 1999.
38. Переверзевъ В. Творчество Достоевскаго (Критический очеркъ). – Москва, 1912.
39. Письма Плиния Младшего. – Москва, 1984.
40. Плющ О. Великий в малім та малий в великім: Повість у двох частинах з епілогом // Плющ О. Сповідь: Новелістика. Повість. Драматична фантазія. Поезія. Листи. – К., 1991.
41. “Речь не о книгах, а о жизни...”: Переписка Фридриха Ницше с Готфридом Келлером, Георгом Брандесом и Августом Стринбергом // Новый мир. – 1999. – № 4.
42. Рикер П. Память, история, забвение. – Москва, 2004.
43. Сарамбо Ж. Евангелие от Иисуса: Роман. – Москва, 2003.
44. Сенека Л. Нравственные письма к Луцилию. – Москва, 1977.
45. Сенека Л. О благодеянии // Римские стоики. Сенека, Эпиктет, Марк Аврелий. – Москва, 1995.
46. Сенека Л. О блаженной жизни // Римские стоики. Сенека, Эпиктет, Марк Аврелий. – Москва, 1995.
47. Символы. Знаки. Эмблемы: Практическая энциклопедия. – Москва, 2005.
48. Тираспольский Г. Беседы с палачом: Казни, пытки и суровые наказания в Древнем Риме. – Москва, 2003.
49. Франко І. Зібр. творів: У 50 томах. – К., 1976–1986.
50. Фуко М. Воля к знанию. La volonté de savoir // Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет. – Москва, 1996.
51. Хайдеггер М. Бытие и время. – Москва, 1997.
52. Чхартишвили Г. Писатель и самоубийство. – Москва, 1999.
53. Шопенгауэр А. Афоризмы житейской мудрости // Шопенгауэр А. Избранные произведения. – Москва, 1992.
54. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление: В 2-х томах. – Минск, 1999. – Т. 2.
55. Шумило Н. “Життя людське – храм, а не морг!”: Про роман Михайла Могиляньського // Вітчизна. – 1990. – № 1.
56. Ясперс К. Ницше. Введение в понимание его философствования. – СПб., 2004.

Ірина Савенко (Луганськ)

Жанрові проблеми сучасної документальної франкіани

Остання третина ХХ – початок ХХІ ст. прикметні активною увагою до біографічного письма. Динаміка наукових пошуків і дискусій критиків та літературознавців свідчить про те, що увага до літератури, яка має документальну основу, дедалі

збільшується. Щоденники, мемуари, біографії, документальні романи й повісті зараз не менш популярні, ніж детективи та гостросюжетні белетристичні оповіді.

Популярність документальної літератури обумовлено специфічними змінами, які відбулися у свідомості людського індивіда на зламі тисячоліть, ускладненням рецепції навколишнього світу, тяжінням до об'єктивності, достовірності, до правдивої інформації, і тим, що дійсність насичена подієвим і драматичним матеріалом. Твори, в основі яких факти чи документи, на сучасному етапі відкриті для вільної рецепції свідомістю та трансформації документального матеріалу.

Документально-біографічні твори актуалізують увагу на раніше замовчуваних або ідеологічно-спотворених літературних явищах, переосмислюють роль відомих особистостей в історії людства, будують оригінальні наукові гіпотези, відкривають міцну завісу ідеологічних таємниць минулого тощо.

Сучасні біографічні твори по-новому переосмислюють вже відомі сторінки нашої історії. Пов'язано це із новим етапом розбудови держави, усвідомленням своєї неповторної національної самобутності, прагненням заповнити "білі плями" у своєму історичному минулому.

Спадщина І. Франка, спотворена в радянський час, поступово повертається до нас новими гранями української національної культури. За радянських часів біографія митця розглядалася завужено, однотипно – з позицій інтернаціональності, соціалістичності, пафосності тощо. Справжні факти з життєпису письменника залишалися недоторканим скарбом для біографічного письменства. Потреба об'єктивного наукового перегляду біографії і творчої спадщини І. Франка поставила перед літературознавцями кінця ХХ – початку ХХІ ст. важливе завдання: переосмислити документальні джерела й фактичні подробиці з життя й діяльності І. Франка.

Поступ художньої форми документально-біографічної прози межі століть пов'язаний із шуканнями новітнього часу, що отримав свою рефлексію в жанрово-стильових пошуках сучасних документалістів і біографів. Різноманітного втілення набули творчість і вивчення життєвого шляху І. Франка в новітніх жанрових інтерпретаціях документального письма. Біографія письменника, її наукове осягнення, постали однією із центральних і важливих проблем франкознавства. Справжньої біографії І. Франка немає досі, проте сучасні дослідники все частіше звертаються до проблем наукового вивчення життєпису митця. Питання створення повної наукової і ґрунтовної біографії І. Франка залишається актуальним і сьогодні. "Про відсутність критично осмисленої наукової біографії І. Франка йшлося, зокрема, на всіх ювілеях письменника, починаючи від прижиттєвих", – зазначає дослідниця біографії Каменяра Я. Мельник [12: 52].

На Міжнародній науковій франківській конференції 1996 року І. Денисюк зазначав: "Звільнившись від імперського ідеологічного пресу, франкознавство перестало бути колоніальним і повинно розвиватися в руслі концепції української національної культури..." [7: 12], "...у підрадянські часи франкознавство часто мало якоюсь мірою парадно-бравурний характер. Досить численні монографії, які, наприклад, з'явилися до Франкового сторіччя, були однотипні й через свою

надмірну соціологічність швидко застаріли” [7: 13]. У франкознавстві головними (і “дозволеними”) темами були революційність свідомості, інтернаціональні зв’язки письменника, науковця й громадського діяча. Це, зокрема, праці І. Баса, О. Дея, М. Возняка, Є. Кирилюка та ін.

На цих працях, попри наукову вартість, лежить печать політичної тоталітарної системи та ідеологічного пресу, які спотворили справжній образ І. Франка. Тому сьогодні, за словами М. Гнатюка, “ми повинні думати про те, щоб повернути постать нашого Каменяря не підсолодженою і не сфальшованою відповідно до марксистських догм” [1: 137]. Отже, однією з центральних проблем франкознавства є створення справді наукової і правдивої біографії І. Франка.

Сучасні дослідження в галузі біографічного франкознавства рясніють спробами дослідити раніше заборонені і малодосліджені теми: родовід, світогляд, дитячі роки, навчання у Львівському університеті, віденський період, кохання в житті письменника, останні роки життя митця тощо. Проте інтерес до певних життєвих колізій І. Франка досить нерівномірний, оскільки неможливо в одній розвідці чи монографії охопити все, що колись було занедбано, сфальшовано або забуто. Тому сучасні дослідники намагаються заповнити окремі лакуни в біографії митця.

Жанрово-стильове поле новітнього документального письма засвідчує, що єдиної домінуючої або переважаючої форми стилю документально-біографічної прози в новітній документалістиці немає. Вона перебуває в широкому полі різноманітних жанрових і стильових тенденцій. Неординарність мислення людини зламу віків, специфіка бачення документального матеріалу зумовлює появу вільних жанрових форм.

Для сучасного біографічного франкознавства жанрова проблема постає досить актуальною. Від вибору жанрової форми залежить подання матеріалу дослідником і специфіка сприйняття його читачем-реципієнтом.

Спостереження над жанровою формою документально-біографічної прози, яку обирають дослідники для втілення матеріалу з біографії І. Франка, засвідчили потужні рефлексивні авторські пошуки назв для втілення жанрово-стильових експериментів у своїх творах. Авторська номінація намагається подати провідні жанроутворюючі особливості твору й заповнити лакуни на терені жанрового розмаїття новотворів і стильових прийомів.

Жанрово-стильове поле сучасної біографічної прози про І. Франка представлено численними жанровими різновидами й модифікаціями, зокрема серія документальних досліджень біографії І. Франка Р. Горака та Я. Гнатіва. На час написання статті вийшло чотири книги (“Рід Якова”, “Цілком нормальна школа”, “Гімназія”, “Університет”); літературний детектив Р. Горака (документальна повість) “Розвіяні вітром”; науково-біографічні дослідження Я. Мельник “З останнього десятиліття Івана Франка” та “І остатня часть дороги”; повість-есе О. Коцюби “Тиха любов Франкова”.

У галузі біографічного франкознавства вже довгий час працює Р. Горак (науково-документальна праця про родовід І. Франка “Я є мужик, пролог, не епілог”, повість-есе “Тричі мені являлася любов”, роман-есе “Задля празника”, різноманітні історико-біографічні праці, есе, дослідження тощо).

У 2000 році Р. Горак разом із Я. Гнатівом видав першу книжку із документальної біографії І. Франка під назвою “Рід Якова”. Вона торкається одного із суперечливих і мало висвітлених питань біографічного франкознавства – походження родоvodu І. Франка. Досі вважалося, що митець у своєму корінні має польські, а то й німецькі витоки. На основі величезного джерельного матеріалу (історичні та генеалогічні джерела, метричні книги, родоводи селянських сімей, історія сіл тощо), до якого долучається глибокий аналіз історичних процесів досліджуваного періоду, всупереч різноманітним сфальсифікованим концепціям, доведено, що І. Франко мав українське коріння. “Переривши документи, автори доказали, що Іван Франко за походженням не німець і не поляк, а українець... Тож Франко був і залишається Франком...” [3: 3], – зазначають автори у передмові до свого видання.

Науковці видали 2001 року другу книгу “Цілком нормальна школа”, присвячену перебуванню І. Франка в Дрогобицькій нормальній школі отців Василіан. І досі між дослідниками ведуться суперечки про те, яке ж значення мало навчання у цій школі для формування світоглядних засад І. Франка. Автори другої частини документального життєпису письменника на основі маловідомого й малодослідженого документального матеріалу доводять, що Дрогобицька школа мала величезне значення для гартування характеру молодого І. Франка. Біографічну розповідь збагачено докладною історією Дрогобицької нормальної школи, розкладом занять, списками учнів, які навчалися разом з І. Франком в одному класі, та їх подальшою життєвою долею.

Книга третя документальної біографії – “Гімназія”, що з’явилася 2002 року, оповідає про навчання І. Франка у Дрогобицькій гімназії протягом 1867–1877 років. Як і попередня, вона збагачена історичним хронотопом: фактичні відомості з життєпису І. Франка доповнюються історією створення Дрогобицької гімназії, особливостями навчання в ній, характеристикою педагогічного та учнівського колективу цього навчального закладу. Період навчання у Дрогобицькій гімназії постає важливим для біографів І. Франка, оскільки саме тут треба шукати початки літературної діяльності письменника. Саме оточення гімназії, в якому знаходився молодий І. Франко, вчительський колектив та студентське товариство мали величезний вплив на формування літературного хисту митця.

2004 рік ознаменувався виходом четвертої книги – “Університет”. Наприкінці книги третьої “Гімназія” автори зазначали: “...Іван Франко повинен пройти Університет. І саме Львівський університет, який став найболючішою і найтрагічнішою сторінкою в його біографії...” [5: 355]. Отже, саме навчання у Львівському університеті, найбільшому (і, по суті, єдиному) навчальному закладу Східної Галичини, присвячена ця остання (за часом, але не за виходом у світ) частина документальної біографії письменника і громадського діяча. Художня тканина твору свідчить про те, яку величезну роботу провели дослідники, студіюючи архіви Львова. Знову ж, як і в попередніх частинах біографії, повну картину розуміння суперечливої постаті І. Франка суттєво доповнено історією Університету, описом його наукової бібліотеки, списками професорсько-викладацького складу та студентської молоді, що

навчалися разом із І. Франком і спілкувалися з ним. До цього долучено відомості про навчальний процес і проведення семінарських та лабораторних занять тощо. Університет став кошиком громадської діяльності І. Франка, тут він уперше спробував себе як редактор журналу “Друг”, познайомився із М. Драгомановим, “скуштував” першого арешту і суду за соціалістичні ідеї. У колі уваги дослідників цієї частини документальної біографії і перше кохання І. Франка – Ольга Рошкевич.

Р. Горак та Я. Гнатів провели кропітку й важливе документально-біографічне дослідження й започаткували створення величезної і ґрунтовної документальної біографії І. Франка. За жанрове визначення твору взято “документально достовірну біографію”, яке цілком виправдовує себе. Міцна фактична основа твору ґрунтується на ретельному вивченні документальних джерел. Документ – головний стильотворчий атрибут сучасної документалістики, який суттєво впливає на жанрову природу новітньої біографічної прози і стає своєрідною ознакою її стилю. Тому винятково важливого значення для визначення жанру сучасних художньо-документальних і документально-біографічних творів набуває документ, який органічно влітається в художню тканину твору і виступає єднальним елементом між автором і фактичним матеріалом.

Жанровий розвиток сучасної документальної літератури, зумовлений потребами часу, засвідчує необхідність активного використання справжніх документів, тяжіє до наукового осмислення біографічного факту. Звертаючись у своїй праці до висвітлення документальної біографії І. Франка, науковці широко використовують фактичний матеріал, у якому документ стає основою для наукових розвідок і є органічним вкрапленням у тканину оповіді.

Жанрова система сучасної документально-біографічної літератури має свою специфіку у використанні документів, яка позначена детальним вивченням, осмисленням і збереженням автентики, також переосмисленням подій і поданням нового погляду на них. Такої концепції дотримувався Р. Горак, створюючи ще одну свою документальну працю, присвячену окремим сторінкам життєпису І. Франка. “Розвіяні вітром” Р. Горака за жанровим визначенням є літературним детективом-пошуком, який звертається до маловідомих сторінок життя І. Франка останніх років, що пов’язані з коханням до Целіни Зигмунтовської, сповнені драматизму і страждань. Події розгортаються на широкому історичному тлі: у повісті подано широку панораму галицького життя межі XIX і XX ст.

В основу літературного детективу Р. Горака покладено дійсні факти, які створюють реальний образ людини. Одна документальна подія накладається на іншу, створюючи цілісний портрет І. Франка, різні думки поєднуються авторським коментарем.

Ц. Зигмунтовська, на думку одних дослідників, явилася натхненням для І. Франка під час написання “Зів’ялого листа” та інших інтимних поезій, стала прообразом для головної героїні повісті “Маніпулянтка” і Регіною з “Перехресних стежок”. Інші вважають, що вона негарно повелася з І. Франком в останні дні його життя. Не приховуючи гіркої правди, Р. Горак пише: “...Вона хотіла, щоб було якнайкраще, а

вийшло інакше. Може він її неправильно зрозумів, може вона дещо не дооцінила... Принаймні так собі тлумачила все те, що сталося... Не чулася винною ні в чому. Чи міг би в неї хтось кинути каменем? Була у Франка служницею! Була тоді, коли відвернулись від нього всі інші” [2: 50–51].

У документальній основі твору лежить пошук подробиць і побудова гіпотез, які заповнюють “білі плями”. Такий хід біографічної роботи зумовлює витворення нового погляду на традиційні факти, пов’язані з біографією письменника цього періоду. Дослідник знаходить маловідомі фактичні дані й доповнює їх логічним авторським коментарем.

Хронотоп, на якому розгортаються події твору, характеризується одночасним побутуванням декількох часо-просторових планів: історичний (Галичина межі століть, оточення І. Франка, подане у вигляді літературних замальовок осіб, які мали стосунки з І. Франком), біографічний (події з життя самого І. Франка), авторський (дослідник, який веде пошук). Останній викликає появу ретроспекції, яка зумовлює нерівномірність описів різних часових відрізків, що вмотивовано особливостями саме авторського хронотопу, відбором документів і вибором тих часових відрізків, які стають об’єктами детального опису автора. Так, розділ перший “Візит Старшої Дами” оповідає коротку історію життєвих подій з біографії Ц. Журовської після смерті І. Франка. Наступні розділи ведуть пошук біографічних подробиць за допомогою літературних замальовок біографічних портретів постатей (І. Труш, У. Кравченко, А. Кримський, В. Щурат, М. Струтинська, М. Мочульський, Й. Райхерт, Катря Гриневичева та ін.), причетних до тих подій. Окремий розділ (“Тепер її біографія відома...”) присвячено біографії Целіни, де детальніше розглянуто її стосунки з І. Франком і відношення до нього.

Літературний детектив Р. Горака ґрунтується на використанні нових версій добре відомих історичних фактів, характеризується своєрідністю авторської позиції у ставленні до біографічного героя, особливим відношенням до вимислу і домислу, вирізняється наголошенням на певних аспектах життєвого шляху видатної особистості, зосередженням на її складному внутрішньому світі.

Останнє десятиліття Франкового життя було з певних причин “недоторканою” темою за часів радянського франкознавства через його надзвичайну суперечливість і складність. Саме це спонукало Я. Мельник звернути увагу на вивчення цього періоду біографії І. Франка.

Джерельною базою монографії “З останнього десятиліття Івана Франка” стали маловідомі сторінки життя І. Франка. Як зазначено в анотації, у монографії “зроблено спробу висвітлити постать І. Франка останніх років життя, біографічну зумовленість його творчої спадщини, залежність її від життєвої основи, від особливостей психофізичної структури особистості автора” [11: 2]. Це одна з перших сучасних спроб всебічної характеристики І. Франка з урахуванням психології творчого процесу і біографічної зумовленості основ творчості.

Через багаторічну фальсифікацію біографії “великого Каменяра” підготувати таку документально-біографічну розвідку було досить складно. Тому дослідниця

звертається до окремих, проте найвагоміших, документальних сторінок особисто-творчої біографії митця останніх років життя й актуалізує найважливіші моменти в зрушеннях особистісного і творчого характеру. “Це спроба змалювати духовний портрет І. Франка у “найстрашніший” за його означенням рік у його житті – 1908, у дні відзначення 40-річчя творчої праці митця і в період Першої світової війни, намагання заповнити деякі й досі існуючі прогалини у вивченні життєвого і творчого шляху Івана Франка – перепони на шляху створення наукової біографії письменника” [11: 5], – зазначає дослідниця.

Відповідно до такого задуму книжка має два розділи з підрозділами: перший – “Шлях до склону” (акцент зроблено на біографічних подіях) і другий – “Мав утруднену всяку духовну працю” (увага спрямована на аналіз величезного обсягу різнохарактерної роботи, яку здійснив І. Франко у цей період). Така побудова відповідає меті, яку ставить перед собою дослідниця: простежити органічний взаємозв’язок між біографічними подіями останніх років життя І. Франка та особливостями творчого доробку цих років.

Особливу увагу приділено внутрішньому духовному світові творчої лабораторії І. Франка, дослідження якого було недосяжним і забороненим для науковців за радянських часів. Тому підрозділи мають назви-цитати з творчого доробку І. Франка: частина перша: “...Рік, найстрашніший у моїм житті”, “В сорокалітнє великого подвигу”, “Весно, ти мучиш мене”; частина друга: “Не перестаю працювати”, “Дух Міцкевича вказав мені”, “Пісне, моя ти підстрілена пташко” тощо. Розділ І частини першої “...Рік, найстрашніший у моїм житті” дає нам, зокрема, уявлення про те, яким важким став 1908 рік для І. Франка. Розділ відкривається цитатою з листа 1909 року І. Франка до Н. Кибальчич: “Пройшов рік, найстрашніший у моїм житті, проведений серед таких терпінь і прикростей і повний таких дивних пригод, яких, може, не суджено було нікому на світі зазнати” [11: 8].

Дослідження має міцну документальну основу. До уваги взято твори самого І. Франка, які містять автобіографічні елементи (передусім епістолярій, автобіографічні повісті й оповідання та інші автобіографічні матеріали, зокрема, “Історія моєї хвороби”). Крім того, докладно проаналізовано мемуари сучасників І. Франка про нього, його родини, друзів, найближчого оточення. До цього долучено матеріали преси, відгуки на твори, різноманітні документи, архівні матеріали тощо, які суттєво поповнюють документально-біографічну та хронікальну джерельну базу фактичних відомостей про митця.

У документальну оповідь внесено як цитати з творів і текстів самого І. Франка, так і мемуари осіб з його найближчого оточення, сучасних дослідників біографії письменника, нащадків І. Франка тощо.

До дослідження залучено величезний ілюстративний матеріал. Монографія налічує 51 ілюстрацію (фотографії І. Франка, його родини, найближчих друзів, титульних сторінок збірок творів тощо).

Дослідниця проводить пошук і заповнює “білі плями” у цьому суперечливому періоді життя І. Франка. Такі уточнення численні по всьому загалу документаль-

но-біографічного матеріалу. Наприклад, розділ “...Пробуваючи в приюті”, який оповідає про перебування І. Франка в стрілецькій установі “Приют для хорих і виздоровців УСС у Львові”. На думку дослідниці, потребує уточнення дата, коли покинув І. Франко цей притулок. Вона пише: “І знову натрапляємо на розбіжності в датах, і не лише в мемуарних свідченнях, що, зрештою, є природним, але, здавалось би, у цілком авторитетних документальних джерелах” [11: 108]. У “Картці до замельдування головних локаторів і віднаймаючих ч. дому 4, вулиця Понінського” значиться дата – 1 квітня 1916 року, а в “Листку на теплоту” – 15 березня 1916 року. Пошук справжньої дати будувється на публікації газети “Діло” (яка сповістила, що І. Франка вже 2 квітня 1916 року не було в притулку), спогадах В. Франка та сестри-жалібниці притулку С. Монджейовської-Гончар [11].

Пошук супроводиться оцінками, розмірковуваннями, коментарями. Коментар вносить супровідні помітки, питальні речення, відповідні розмовні конструкції тощо. Він допомагає авторові звернути увагу читача на важливі нові факти, гіпотези, вивести їх на перший план, поставити віднайдений новий факт у логічний зв'язок з іншими фактами, показати його суперечливість тощо. Завдяки тому, що коментар має гнучку, але міцну структуру, в ході коментування факти пов'язуються з більш загальними, вже відомими процесами. Гіпотези науково обґрунтовано і підтверджено ретельним аналізом усіх можливих віднайдених джерел. Так, епізод відмови І. Франка від церковної сповіді Я. Мельник коментує так: “Згідно з багатьма мемуарними джерелами І. Франко відмовився сповідатись перед кількома священиками – перед монахом-василіянином Т. Галущинським, священиком греко-католицького обряду Свято-Успенської церкви о. В. Гургулою, а також перед військовим православним священиком” [11: 117]. Аналіз спогадів і свідчень та іншого документального матеріалу привів дослідницю до такого висновку: “Характерно, що для деяких сучасників І. Франка було абсолютно ясно, що розмову про сповідь І. Франка слід перевести з ідеологічної площини в царину психології” [11: 120]. Вразливості поета в найостанніші його дні, на думку Я. Мельник, не спромоглися врахувати вище означені священики, які могли б сповідати І. Франка.

Друге біографічне дослідження Я. Мельник “І остатня часть дороги...: Іван Франко в 1911–1916 роках” [10] докладніше звертається до постаті І. Франка в час Першої світової війни, який вважається найбільше спотвореним і сфальсифікованим у біографії митця. Джерельною базою слугували всі можливо віднайдені документи. Книгу доповнено ґрунтовними примітками й коментарями до певних документів і низкою творів І. Франка, написаних протягом 1914–1916 років. Дослідження складається з п'яти розділів, що являють собою певні етапи біографії митця. Докладний аналіз отримують складні реалії життя хворого письменника, обрамлені суворими історичними подіями війни, поетичний доробок поета цих років, ставлення критики до його праці в цей період тощо. Особливу увагу дослідниця приділяє психології письменника: змальовано душевні муки й трагедію усвідомлення І. Франком своєї невиліковної недуги, яка заважала працювати й жити. Останній розділ (“Відійшов від нас велетень праці і терпіння”) присвячено смерті І. Франка, похорону, відгукам у пресі на цю подію.

Наукове вивчення документальних фактів, яке застосовує у своєму дослідженні Я. Мельник, – це шлях до пізнання справжньої особистості І. Франка. Активне використання достовірної інформації, яка міститься в документі, – необхідність і вимога сучасної дійсності. Для науково-біографічного дослідження Я. Мельник документ є тією науковою базою, на якій авторка здійснює свій пошук, виводить гіпотези, робить висновки. Документ стає основою для побудови сюжетно-композиційної схеми твору, спрямовує шляхи трансформації фактичного матеріалу біографом, зумовлює серйозне відношення до витворення концепції біографічної особистості.

Проте документальна література має у своїй стильовій палітрі й інший напрям досліджень. Серед жанрових різновидів сучасного документального письма вирізняється низка творів, які позначені використанням публіцистичних та есеїстичних структурних складових у своїй системі й характеризуються певною часткою домислу, що супроводжує фактичний матеріал. На відміну від історико-біографічних творів, художньо-документальні не містять в собі елементів вимислу, а домисел (у разі необхідності) полягає на науково вивірених гіпотезах. Художність не лежить на поверхні, а виявляється в майстерності дослідника зібрати в органічне ціле усі елементи жанрової форми, що служить концептуальному й науковому осмисленню біографічної постаті. Такі жанрові утворення розширюють стильове навантаження і поетику документальної літератури.

Прикладом такого відгалуження в сучасній документалістиці може слугувати повість О. Коцюби “Тиха любов Франкова” [8].

Тема І. Франко і кохання до здобуття Україною незалежності вважалася “табуованою”: велич і революційність великого Каменяра не підлягала сумнівам. Одним із перших торкнувся цієї проблеми Р. Горак (повість-есе “Тричі мені являлася любов”). Цю тему продовжує О. Коцюба у повісті “Тиха любов Франкова”, яка відкриває невідому сторінку інтимних стосунків вже відомого письменника і громадського діяча І. Франка і першої жінки-поетеси Галичини Уляни Кравченко (Юлії Шнайдер).

Твір має три розділи, які пов’язані спільними героями: Юлія і Франко. Перший розділ побудовано на спогадах Ю. Шнайдер, відтворено її почуття до І. Франка, переживання, сподівання і думки. Другий розділ присвячений переживанням І. Франка, що пов’язані з його тодішнім скрутним становищем (після публікації у віденському тижневику “Цайт” статті про А. Міцкевича “Поет зради”), розлукою з Юлією, думками про її нещасливе одруження. Третій розділ (найкоротший з трьох) переносить нас на декілька десятиліть по смерті І. Франка. Ю. Шнайдер, вже літня жінка, разом зі своїми дочками відвідує могилу поета у Львові на Личаківському кладовищі.

Оповідь розкриває перед читачем складний світ переживань. Сам автор надає своєму творові визначення “повість”. Проте, виходячи з аналізу художньої тканини твору, можемо визначити “Тиху любов Франкову” як повість-есе, оскільки автор намагається відобразити швидше не події, а відчуття, викликані цією подією. Тканина оповіді складається з частих абзаців, “цитування думок”, що спричиняє

ретроспективні “стрибки” в хронології часо-простору. Така жанрова форма зумовлена проблематикою твору й тим, що наприкінці ХХ ст. документальним письмом активно почали використовуватися елементи есеїстики й публіцистики.

Посилення авторської суб’єктивності викликає до появи певну частку домислу. Межа між правдою і домислом в повісті надзвичайно тонка. Причому домисел суворо обґрунтований науково потрактованими документами і збагачений знанням глибин психології людини і творчої особистості І. Франка-поета. Так автор вирішує проблему осягнення тих подробиць, які назавжди втрачені в документальному вигляді, але закладені в людському розумінні.

Документальна біографія Р. Горака і Я. Гнатіва, літературний детектив Р. Горака, науково-біографічні дослідження Я. Мельник, повість-есе О. Коцюби про І. Франка тяжіють до ґрунтового аналізу біографічного матеріалу, аналізу психологічних основ творчої особистості. Обов’язкова документальна основа твору полягає у врахуванні найменших подробиць і вибудовуванні гіпотез, які заповнюють “білі плями” в біографії або переглядають вже відомі факти. Якщо документів бракує, дослідник звертається до вироблення гіпотез, які, проте, передбачають ретельне вивчення широкого загалу фактичних подробиць. Для цих творів характерні такі ознаки: синкретизм наукового дослідження та публіцистики, історичної науки й біографістики; міцна документальна основа; новий погляд на традиційні факти; особливий хронотоп; компонування матеріалу.

Різноманітність сучасних форм життєпису І. Франка, за допомогою яких автори втілюють різноманітний фактичний матеріал, свідчить про активні пошуки шляхів подання біографії.

Література:

1. Гнатюк М. У колі близьких і друзів: Іван Франко у спогадах сучасників // Дзвін. – 1995. – № 8.
2. Горак Р. Розвіяні вітром...: Літературний детектив. – Львів, 1999.
3. Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко. Книга перша. Рід Якова. – Львів, 2000.
4. Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко. Книга друга. Цілком нормальна школа. – Львів, 2001.
5. Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко. Книга третя. Гімназія. – Львів, 2002.
6. Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко. Книга четверта. Університет. – Львів, 2004.
7. Денисюк І. Франкознавство: здобутки, втрати, перспективи // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: Матеріали Міжнародної наукової конференції. – Львів, 1998.
8. Коцюба О. Тиха любов Франкова: Повість // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2000. – № 6.
9. Мельник Я. Іван Франко в 1908–1916 рр. (проблема наукової біографії). Автореферат дис... к. ф. н. – Львів, 1993.
10. Мельник Я. І остання часть дороги...: Іван Франко в 1911–1916 роках. – Львів, 1995.
11. Мельник Я. З останнього десятиліття Івана Франка. – Львів, 1999.
12. Мельник Я. Проблеми створення наукової біографії Івана Франка // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: Матеріали Міжнародної наукової конференції. – Львів, 1998.